

صاحبان رسالات موسیقی

نوشته: حسینعلی ملاح

۴۳ - ابوالعلاء معری

نامش : احمد بن عبدالله بن سلیمان المعری است که بسال ۳۶۲ هجری زاده شد. و بسال ۴۴۹ هجری مطابق با ۱۰۵۸ میلادی در گذشته است.

ابوالعلاء شاعر و فیلسوف و نویسنده نایب‌نای عرب است ، وی نخست در «معره» و سایر بلاد شام به تکمیل لغت و ادب پرداخت و کتب عهد قدیم و جدید را نزد راهبان خواند و آنگاه به بغداد رفت و حکمت یونانی و هندی را فرا گرفت - برخی او را ملحد میدانند - افکارش مانند افکار خیام است - اثر مهم او جز دیوان شعرش ، یکی رساله «الغفران» است که شبیه «کمدی الهی» دانته، و «بهشت گمشده» میلتن ، میباشد - و دیگری «الفصول والغایات» است که گویند آنرا برای معارضه باقرآن ساخته است . . . فارمر در کتاب منابع موسیقی عرب خود نام رساله الفصول والغایات را جزو کتابهایی که در آن ذکر از اوزان موسیقی رفته ذکر کرده است و راجع به خود ابوالعلاء چنین نوشته

است : « این سخن نغز «سرتوماس بروان» کهنسال که : هر کجا هم آهنگی و نظم و تناسب هست، موسیقی نیز هست، کاملاً منطبق است بر احوال شاعری فنا ناپذیر چون ابوالعلا معری که شیدای موسیقی بوده است ... »

۴۴ - ابن باقیه^۱ یا ابن ناقیه

نامش: ابوالقاسم عبدالله بن محمد بن ناقیه الکاتب الحلیبی است که بسال ۴۸۵ هجری مطابق با ۱۰۹۲ میلادی در گذشته است .

مشهورترین اثرش: کتاب اختصارالآغانی است... فارمر درذیل نام مؤلف این رساله چنین نوشته است : «بسیار دشوار است که بتوان درباره اینک چگونه ملت عرب از دیگر ملل مشرق زمین موسیقی را آموخته است داوری و ابراز نظر کرد ، ولی سعیدآندلسی (وفات ۴۶۳ هجری مطابق با ۱۰۷۰ میلادی) بیک رساله موسیقی بزبان سانسکریت اشاره کرده است که از قرار معلوم ملت عرب آن را بخوبی میشناخته است . نام این رساله «نغیر یا نغیر» است - فراند G. Ferrand معتقد است که این واژه بیافرائی است و بظن نزدیک بیقین همانند ابهیناوا بهاراتی Abhinava Bharati است که تفسیری است بر ناتیا شاسترا - Natya shāstra

تأپیش از عصر جاحظ، در هیچیک از فرهنگهای موسیقی ایران و عرب ذکرى از این نام نشده است - نظریه ای که از کینکله Kinkala بدست مارسیده اینستکه: ممکن است این واژه قبلاً «کناری» بوده (که يك آلت موسیقی است) و توسط عبریها به «کینور» Kinnor مبدل گشته و سرانجام توسط اعراب به «کنار» مبدل شده است. «گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی»
فارمر مطلب دیگری درباره ابن باقیه و اثر وی نوشته است و متأسفانه در فرهنگها نتوانستم شرح بیشتری بدست بیاورم .

۴۵ - ابن القیصرانی

نامش: ابوالفضل محمد بن طاهر بن، عبدالله المقدیسی است که بسال ۵۰۷ هجری مطابق با ۱۱۱۳ میلادی در گذشته است .

یکی از آثار قیصرانی کتاب : «فی جواز السماع» است - مطالب این کتاب درباره آداب استماع موسیقی برشته تحریر درآمده است .

۱- در کشف ، نام وی باقیه ثبت شده است و در مجله آسیائی سال ۱۹۱۲ (صفحه ۲۶۸) نیز باقیه نوشته شده است .

۴۶ - حریری

نامش : ابو محمد القاسم بن عبدالله بن محمد الحریری است که بسال ۴۴۶ هجری زاده شده و بسال ۵۱۶ هجری مطابق با ۱۱۲۲ میلادی در گذشته است. حریری نویسنده و ادیب معروف عرب است - کتاب عمده او « مقامات حریری » نام دارد که در آن رموز و لطایف زبان عربی را ضمن قصه های موهوم با عبارات بسیار متکلف و با انشای مصنوع و ادیبانه گنجانیده است ، بهمین سبب مقامات حریری برای آشنائی به رموز ادب عربی از قدیم اهمیت یافته است و مکرر آن را شرح کرده اند .

حکایاتی که در مقامات آمده ، سرگذشت مرد ماجراجوئی است موسوم ابوزید الساروجی ... این افسانه ها بویژه برای دوستداران موسیقی بدان سبب واجد اهمیت و جذابیت ویژه است که در بسیاری از آنها مطالب جالبی در باره لذات سه گانه یعنی : شراب ، زن و موسیقی برشته تحریر در آمده است ، همچنین در این افسانه ها نام اسحق موصلی نیز آمده است ، اما در پرده نقاشی مضبوط در این کتاب فقط تصویر نوازندگان عود - نای و دف نقش گشته است .

یک نسخه از این کتاب بشماره ۱۰۰۶ در کتابخانه موزه بریتانیا مضبوط است .

این اثر یک بار بسال ۱۸۱۹ توسط : کوسن دو پرسوال Caussin de Perceval در پاریس چاپ شده است - ترجمه قسمتی از آن به انگلیسی یکبار بسال ۱۸۶۲ توسط «ت - چنری T.Chenery» و بقیه آن بسال ۱۸۹۸ توسط ستینگاس Steingass در لندن صورت گرفته است .

۴۷ - ابوصلت آمیه

نامش : امیه بن ابی الصلت بن عبدالعزیز است . که بسال ۴۲۰ زاده شده و بسال ۵۲۹ هجری مطابق با ۱۱۳۴ میلادی در گذشته است. ابوصلت طبیبی حاذق و منجم و ریاضی دانی آگاه بوده است - چندی در قاهره زیست و سرانجام در تونس زندگی را بدورد گفت - وی نه تنها از موسیقی نظری آگاهی داشته بلکه با موسیقی عملی نیز مأنوس بوده است - ابوصلت ، موسیقی را نزد «ابوالولید» که یکی از موسیقی دانهای نامدار آندلس است فرا گرفت .

مشهورترین اثر وی در زمینه موسیقی : «رساله فی الموسیقی» است اصل این رساله در دست نیست ولی ترجمه عبری آن موجود است .

لازم است گفته شود که نام ابوالصلت توسط «کولانکت Collangettes ، سهواً ابن الظلت عبدالعزیز العمری Ibn al- Zalt , Abd - al - Aziz al Umari نوشته شده است و همین اشتباه توسط «روآنه Rouanet» در دایرةالمعارف موسیقی لاونیباک (صفحه ۲۶۸۰) تکرار گشته است.

۴۸ - الخياط

نامش: ابوالعباس شهابالدين احمد بن محمد است که سال ۵۱۷ هجری مطابق با ۱۱۲۳ میلادی در گذشته است.
مشهورترین اثر خیاط: «اختصار مواهب العرب من الحرب والسماع و آلات الطرب» است
این رساله دیگری است در زمینه مسئله مخالفت فقیها با موسیقی و آلات طرب.

۴۹ - ابن باجه

نامش: ابوبکر محمد بن یحیی است که سال ۵۳۳ هجری قمری مطابق با ۱۱۳۸ میلادی در گذشته است.
همچنانکه در مبحث موسیقی اسلامی تذکار شده است وی یکی از فیلسوفان و دانشمندان نامدار آندلس بوده است که در جوانی مسموم و مقتول شده است - انتقاداتش بر بعضی از نظریات بطلمیوس، زمینه کار: ابن طفیل و بطروچی را فراهم ساخت.
رسالات موسیقی اش در غرب اهمیت کتاب فارابی را در مشرق داشته است، مشهورترین آثارش در موسیقی عبارتند از:

الف: کتاب الموسیقی

ب: کتاب فی النفس

ج - تدبیر المتوحد

این باجه در رساله اخیر از چگونگی مبارزه با تنهایی سخن رانده و مطالبی درباره ساز عود و اوتار آن نوشته است.

رساله فی النفس، در واقع شرح یا تفسیری است بر کتاب (De anima) تألیف ارسطو - در بخشی از این رساله ابن باجه «سماع و صوت» را تشریح و تفسیر کرده است.

۵۴ - ابن حداد

نامش: ابو عبدالله محمد بن عثمان بن الحداد است. که بسال ۵۶۱ هجری مطابق با ۱۱۶۵ میلادی در گذشته است.

مشهورترین اثر وی در زمینه موسیقی: آداب سماع است - نام این رساله بطور قطع و یقین مجهول است، فارمر وجه لاتینی آن را تحت عنوان Musices disciplina ثبت کرده است و چنین توضیح داده است: «نسخه عربی این رساله بدست نیامده است و منحصراً نسخه لاتینی آن موجود است.»
اظهار نظر فارمر متکی است به شرحی که «روانه» در دایرة المعارف موسیقی لاوینیاك (صفحه ۲۶۸۰) نوشته است.

دنباله دارد

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی